UOT 373.2.016

V.Mahmudova
magistrant
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
Az 1000, Bakı ş., Ü.Hacıbəyli küçəsi 68
E-mail: mvusala1994@bk.ru

MƏKTƏBƏQƏDƏR YAŞLI UŞAQLARIN SOSİAL İNKİŞAFI

Açar sözlər: *məktəbəqədər, sosial, prinsip, şəxsi, uşaq*

Şəxsiyyətin inkişafı həmin şəxsiyyətin davranış və idrakında baş verən dəyişikliklərin ardıcıl və irəliləyən şəkildə baş verməsidir. Sosial inkişaf bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə və qarşılıqlı asılılıqda olan və uşağın sosiomədəni mühitə daxil edilməsinə istiqamətlənmiş iki prosesin: sosiallaşma və interiorizasiya proseslərinin nəticəsi prosesidir. Həyat təhsil və tərbiyənin nəzəriyyə və təcrübəsi qarşısına ənənəvi-müasir şəraitdə nəyi və necə öyrətmək suallarından başqa, prioritet problem də çıxarır: tarixi inkişafın bu mərhələsində cəmiyyətin tələblərinə cavab verə biləcək insanı nə cür formalaşdırmalı? Bu səbəbdən də biz bu gün uşağın şəxsiyyətinə, onun formalaşmasına təsir edən proseslərin təhlilinə müraciət edirik.

В.Махмудова

СОЦИАЛЬНО-ЛИЧНОСТНОЕ РАЗВИТИЕ ДОШКОЛЬНИКОВ

Ключевые слова: *дошкольное, социальное, личностное, ребенок, принципы*

В статье раскрывается сущность социального развития дошкольника, его включение в систему общественных отношений. Описывается процесс социально-личностного развития дошкольников, который включает различные виды деятельности, отличаются выдвигаемые требования, реализуемые в дошкольных образовательных учреждениях и обязательный минимум содержания программы (проекта стандарта дошкольного образования), разъясняются задачи, стоящие перед педагогами.

V.Mahmudova

PRE-SCHOOL ADULT SOCIAL PRIVATE DEVELOPMENT OF THE CHILDREN

Key words: *pre-school, social , principle, private, child*

This article deals with content of the social development of the pre-school pupils, their includinq of the public relations. Process of the social-personal improvement, which includes various types of activities is described in the article. Requiment realized in pre-school proqrammes (standards of the pre-school education), teachers aims are discussed in the article, too.

Tərbiyə ictimai və mədəni həyatda aktiv iştiraka hazırlanması məqsədi ilə şəxsiyyətin məqsədyönlü, sistematik şəkildə formalaşdırılması prosesidir.

İnteriorizasiya prosesi nəticəsində uşaq sosial reallıqdan mənimsədiyi yeni şəxsi keyfiyyətlər əldə edir. [4,45]

Şəxsiyyətin inkişafı həmin şəxsiyyətin davranış və idrakında baş verən dəyişikliklərin ardıcıl və irəliləyən şəkildə baş verməsidir.

Sosial inkişaf bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə və qarşılıqlı asılılıqda olan və uşağın sosiomədəni mühitə daxil edilməsinə istiqamətlənmiş iki prosesin: sosiallaşma və interiorizasiya proseslərinin nəticəsi prosesidir.

Həyat təhsil və tərbiyənin nəzəriyyə və təcrübəsi qarşısına ənənəvi - müasir şəraitdə nəyi və necə öyrətmək suallarından başqa, prioritet problem də çıxarır: tarixi inkişafın bu mərhələsində cəmiyyətin tələblərinə cavab verə biləcək insanı nə cür formalaşdırmalı? Bu səbəbdən də biz bu gün uşağın şəxsiyyətinə, onun formalaşmasına təsir edən proseslərin təhlilinə müraciət edirik.

Müasir cəmiyyət "özünü" və həyatda öz yerini tapmağa, milli mənəvi mədəniyyəti bərpa etməyə qadir olan mənəvi cəhətdən dayanıqlı, sosial cəhətdən uyğunlaşmış, özünüinkişafı və özünütəkmilləşdirməyi bacaran təşəbbüskar cavan insanların olmasını tələb edir. Şəxsiyyətin əsas keyfiyyətləri insan həyatının ilk illərində formalaşır, bu isə o deməkdir ki, yuxarıda sadalanan keyfiyyətlərin böyüyən nəslə aşılanması və tərbiyəsi məsuliyyəti əsasən ailənin və məktəbəqər təhsil müəssisələrinin üzərinə düşür.

Bununla bağlı olaraq, sosial inkişaf problemi - uşağın ətraf aləmlə qarşılıqlı təsirdə olaraq inkişaf etməsi - müasir mərhələdə xüsusilə aktualdır.

Sosial bacarıqların inkişaf etdirilməsi - uşağın ictimai həyat və ictimai münasibətlər təcrübəsini mənimsəməsi prosesində onun sosiallaşmasının vacib və zəruri mərhələsidir. İnsan öz təbiətinə görə ictimai məxluqdur. Kiçik uşaqların cəmiyyətdən məcburi şəkildə təcrid olunması ("mauqli" uşaqlar) hallarının hamısı göstərir ki, bu cür uşaqlar heç bir zaman cəmiyyətin tam dəyərli üzvünə çevrilmir: onlar insanların nitqini, elementar ünsiyyət, davranış formalarını mənimsəyə bilmir və başqalarından tez ölürlər.

Məktəbəqədər təhsil müəssisələri şəraitində sosial-pedaqoji fəaliyyət uşaq, pedaqoq və valideynlərə öz individuallığını inkişaf etdirməyə, öz psixoloji vəziyyətini yaratmağa kömək edən; ünsiyyət zamanı yaranan problemləri həll etməyə və aradan qaldırmağa kömək edən, həmçinin, kiçik insanın cəmiyyətdə formalaşmasına kömək edən pedaqoji və psixoloji fəaliyyətin vəhdətidir.

Hal-hazırda məktəbəqədər təhsil müəssisələrində yaranan real vəziyyətin təhlili göstərir ki, yeni tərbiyə proqramları üzrə çalışan təcrübəçi-pedaqoqlar, bu proqramların nə qədər yaxşı hazırlanması və təmin olunmasına baxmayaraq, məhz uşaqların sosial inkişafı istiqamətinin həyata keçirilməsində müəyyən çətinliklərlə qarşılaşır. Bunun səbəbləri aşağıdakılardan irəli gəlir:

Birincisi, insan ətrafdakı reallıqla birlikdə dəyişir, lakin bu dəyişikliklər ətraf

aləmin dəyişmə sürətinə uyğunlaşmır. Böyüklər yeni şəraitdə öz həyat tərzini, dəyərlərini, fəaliyyət üslubunu şəraitə uyğun olaraq dəyişməli olduğunu dərk etsə belə, çox zaman bunu etmək iqtidarında olmur və sadəcə olaraq baş verən dəyişikliklərə uyğunlaşırlar. Böyüməkdə olan nəsil isə həyatın reallığını olduğu kimi qəbul edir. Böyüklər və uşaqlar arasındakı məhz bu fərq bu günün ən böyük problemlərindən biridir. Belə ki, tərbiyəni böyüklər verməlidir. Onların əksəriyyəti isə müasir həyata uyğunlaşa bilmir.

İkincisi, uşaqların sosial inkişafı mürəkkəb, ziddiyyətli və kompleks xarakter daşıyan bir prosesdir: şəxsiyyətin mənəvi trbiyəsinin əsaslarının, intellektinin, hisslərinin inkişaf etdirilməsi məsələləri bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqə şəklində həll olunur və birini o birindən ayırmaq mümkün deyildir. Bu səbəbdən də, uşağın sosial münasibətlər aləminə gətirilməsinə istiqamətlənmiş pedaqoji prosesin təşkili pedaqoqdan xüsusi ustalıq, uşaqlara yaxşı bələd olmasını, bu işə şəxsi münasibətinin olmasını tələb edir.

Üçüncüsü, bizim cəmiyyətdə uşaqların sosial inkişafına olan yeni yanaşma və bu istiqamətdə aparılan işlər pedaqoqların sosiallaşma prosesinin mahiyyətini, həmçinin, mürəkkəb psixogen mexanizmləri (özünüdərketmə, özünəmünasibət, özünüinkişaf və s.) və şəxsiyyətin inkişafında onların rolunu anlamasına əsaslanır. Bu zəruri psixoloji biliklərə müstəqil şəkildə yiyələnmək çox çətindir.

Dördüncüsü, məktəbəqədər yaşlı uşaqların inkişaf etdirilməsi və tərbiyə olunması istiqamətli müasir variativ proqramların hər biri işin bu istiqamətdə həyata keçirilməsində dəqiq metodiki tövsiyələr vermir. Bir sıra proqramlar yalnız sosiallaşmanın ümumi məsələləri ilə məhdudlaşır. Bununla əlaqədar olaraq, pedaqoqun qarşısında "proqramı real pedaqoji proses dilinə tərcümə etmək" və məşğələ metodikasının seçimi, inkişafetdirici mühit və fəaliyyətin təşkilinin seçimi məsələlərinə yaradıcı şəkildə yanaşmaq tələbatı durur.

Yuxarıda yazılanlar məktəbəqədər təhsilin dövlət standartı proyektinin uşaqların sosial inkişafı sahəsində olan tələbatlarını həyata keçirmək işini xeyli çətinləşdirir.

Buna görə də, məktəbəqədər təhsil müəssisələri pedaqoqları ilə aparılan metodik işin əsas aspekti aşağıdakı məsələlərin həllinə yönəlmiş fəaliyyət olmalıdır:

1. Uşaqların sosial inkişafı sahəsində pedaqoqların peşəkar bacarıqlarının kurs hazırlıqları, seminar-praktikumlar, bu problemə həsr olunmuş dairəvi masalar vasitəsilə artırılması.

2. Məktəbəqədər təhsil müəssisələri pedaqoqları üçün uşaqların sosial inkişafı probleminin mahiyyətini, onun optimallaşdırılmasının metod və yollarını açıqlayan metodik tövsiyyələrin işlənib hazırlanması.

3. Həmin istiqamətdə təklif olunan yeni iş formalarının, yeni proqramların təqdir edilməsi.

4. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində çalışan pedaqoqlar üçün uşaqlar və

pedaqoq, uşaqlar və valideynlər arasındakı qarşılıqlı təsir üslubunun dəyişdirilməsinə istiqamətlənmiş treninq və seminarların təşkili.

5. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin pedaqoji kollektivin uşaqların sosial inkişafı mövzusuna dair yeni proqramlar, texnologiyalar, metodiki vəsaitlərlə məlumatlandırılması və tanış edilməsi.

6. Uşaqların sosial inkişafı proqramı mövzusunda şəxsi metodiki paketini yaratmaq təşəbbüsü göstərən, lakin bunun üçün kifayət qədər materialı olmayan pedaqoqların təqdir edilməsi və onlara metodiki köməkliyin göstərilməsi.

7. Uşaqların sosial inkişafı probleminin yeni optimal həlli yollarının axtarılması məqsədi ilə, həmin problemlə bağlı dərindən çalışan məktəbəqədər təhsil müəssisələri arasında təcrübə mübadiləsinin həyata keçirilməsini təşkil etmək.

8. Uşaqların sosial inkişafının nəticələrinin monitorinqi metodikasının işlənib hazırlanması. Bu prosesin effektivliyinin izlənməsi.

9. Həmin problem üzrə məlumat mərkəzinin yaradılması və buraya şəhərin müxtəlif təhsil müəssisələrinin təcrübəsinin daxil edilməsi.

10. Uşaqların sosial inkişafı sahəsində qabaqcıl təcrübənin yayılması.

Məktəbəqədər yaşlı uşağın sosial inkişafının əsas istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsi.

Sosial inkişafın bünövrəsi erkən və məktəbəqədər yaş dövründə qoyulur və daha intensiv şəkildə inkişaf edir. Uşağın digər insanlarla ilk ünsiyyət təcrübəsi onun şəxsiyyətinin sonrakı inkişafının bünövrəsi hesab olunur. Bu ilk təcrübə insanın özünüidrak xüsusiyyətlərini, onun dünyaya olan münasibətini, insanlar arasında davranışını müəyyənləşdirir. Son zamanlar gənclər arasında müşahidə olunan neqativ halların (qəddarlıq, aqressivlik, soyuqluq və s.) bir çoxunun kökü erkən və məktəbəqədər yaş dövrünə təsadüf edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasında məktəbəqədər təhsil proqramı (kurikulumu) (3-6 yaş) Təhsil Nazirliyinin 10 iyul 2012-ci il.
2. Azərbaycan Respublikasında məktəbəqədər təhsilin Dövlət standartı və proqramı. Bakı, 2010.
3. Əliyeva Ş.Məktəbəqədədər təhsilin aktual problemləri. Bakı, ADPU, 2010.
4. Солодянкина О.В. Социальное развитие ребенка дошкольного возраста: Методическое пособие. Издательство: "АРКТИ", 2006.

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 18.10.2018
Məqalənin təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 12.12.2018
Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 27.12.2018
Məqaləni çapa tövsiyə edən sahə redaktorunun (və ya üzvünün) adı:
pedaqogika üzrə elmlər doktoru, professor Şəhla Əliyeva
ADPU-nun Elmi Şurasının 15 aprel 2016-cı il tarixli 15 saylı qərarı ilə çap olunur.